

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

во в США. – М.: Изд-во МГУ, 1966. – 394 с. **13.** *Пилипенко А.Я., Щербина В.С.* Господарське право: Курс лекцій. Навч. посіб. для юрид. фак. вузів. – К.: Вентурі, 1996. – 388 с. **14.** *Примак В. Д.* Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / ІДП НАН України. — К., 2005. — 209 с. **15.** *Скловский К.И.* Собственность в гражданском праве: Учеб.-практ. пособие. – 2-е изд. – М.: Дело, 2000. – 512 с.

СООТНОШЕНИЕ ПОНЯТИЙ «КОРПОРАЦИЯ» И «ЮРИДИЧЕСКОЕ ЛИЦО» В КОНТЕКСТЕ ХОЗЯЙСТВЕННО-ПРАВОВЫХ ПОИСКОВ (ПО МАТЕРИАЛАМ ДИССЕРТАЦИОННОГО ИССЛЕДОВАНИЯ)

Батрин С.В.

Предоставляем общий обзор научных и теоретических точек зрения на проблематику определения понятий «юридическое лицо» и «корпорация». Проводится линия соотношения между указанными правовыми категориями. Предлагается точка зрения, согласно которой между упомянутыми понятиями присутствует четкая грань.

Ключевые слова: корпорация, корпоративные отношения, правовое регулирование, юридическое лицо, хозяйственное общество, организация.

CORRELATION BETWEEN THE CONCEPT OF «CORPORATION» AND «LEGAL PERSON» IN CONTEXT OF LEGAL ECONOMIC SEARCH: ON THE BASIS OF DISSERTATION»

Batrin S. V.

The article contains a general overview of scientific and theoretical provisions concerning the issue of defining the concept of legal person and corporation. Correlation line between the concept of corporation and legal person is presented in context of legal economy search. In conclusion author presents an opinion that there is a strong distinction between mentioned definitions.

Key words: corporation, corporate relations, legal regulation, legal person, company, organization

Надійшла до редакції 08. 09. 2010 р.

УДК 347.921.5

К.А. Гузе, асистент

*Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

ІНСТИТУТ ПРЕДСТАВНИЦТВА ПРОКУРОРОМ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯНИНА АБО ДЕРЖАВИ В ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ГАЛУЗЯХ ПРАВА

Згідно з п. 2 ст. 121 Конституції на прокуратуру України покладено представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом. Така регла-

ментація сприяла виникненню в науці дискусії з питання, чи є представництво прокурорське різновидом судового представництва, а чи це самостійний правовий інститут. У правничій

літературі воно висвітлювалося в роботах Т.О. Дунаса, П.М. Каркача, І.Є. Марочкіна, М.В. Руденка, В.Й. Сапункова, С.Я. Фурси та інших учених здебільшого в межах цивільного процесу. Між тим проблеми правової природи інституту представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді та його місця в системі процесуального права потребують подальшого комплексного вивчення, тому що серед науковців вони вирішуються неоднозначно, оскільки реалізація функції представництва проходить в порядку не тільки цивільного, а й господарського й адміністративного судочинства.

На думку С.Я. Фурси, в цивільних справах згідно із загальними завданнями органів прокуратури на сучасному етапі й у відповідності з конституційними принципами здійснення правосуддя тільки судом прокурор є таким самим представником, як і інші, хто здійснює представництво на підставі закону [15, с. 68]. Схожої думки дотримується й О.В. Анпілогов, який, розкриваючи діяльність прокурора в адміністративному судочинстві, визнає її представництвом адміністративно-процесуальним, що є різновидом законного [3, с. 8]. Розглядаючи останнє як самостійний вид представництва процесуального, що ґрунтується виключно на нормах за-

кону, Г.З. Лазько наголошує на особливій ролі в його здійсненні спеціально створених державних інституцій, основне призначення яких – захист прав та інтересів особи. До таких органів правник відносить, зокрема, й органи прокуратури, вважаючи, таким чином, представництво прокурора різновидом судового представництва [9, с. 15].

Є й інші судження щодо цього питання. Так, з точки зору Т.О. Дунаса й М.В. Руденка, представництво прокурором інтересів громадянина або держави необхідно відрізнити від інших його видів у суді, оскільки воно є представництвом офіційним, конституційного рівня, що реалізується особливим органом, який не має особистого інтересу, завжди й усюди є охоронцем закону й виступає від імені держави на користь громадянина, держави чи суспільства. Тому прокурорське представництво в суді є самостійним інститутом процесуального права [6, с. 32]. Подібної позиції дотримуються й інші правознавці [Див.: 12, с.102;13, с.69;17, с.12].

Як вбачається, з'ясування правової природи інституту представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді можливе лише у призмі розроблених юридичною наукою положень щодо сутності правових інститутів взагалі й інститутів про-

цесуального права, зокрема. Традиційно в загальній теорії права правовий інститут визначається або як законодавчо відокремлений комплекс юридичних норм, що забезпечують єдине регулювання певного різновиду відносин або їх сторони [1, с. 139], або як засновану на законі сукупність норм, призначених у межах предмета даної галузі права впорядковувати відносно самостійну групу суспільних відносин, а також пов'язані з ним похідні відносини [19, с. 67], або як сукупність відокремлених, взаємопов'язаних правових норм, що утворюють частину галузі права й регламентують певну сторону однорідних суспільних відносин [4, с. 337].

При дослідженні сутності і змісту інститутів процесуального права серед процесуалістів основна наукова полеміка ведеться навколо проблеми визначення критеріїв об'єднання процесуальних норм в інститути. Одні вчені вважають, що ними виступають стадії процесу [10, с. 59], інші — функції норм права [18, с. 11] або метод правового регулювання [11, с. 93,94]. Більшість фахівців таким критерієм називає предмет правового регулювання [Див.: 2, с. 49, 144; 16, с. 59, 81] або предмет і метод останнього [7, с. 19].

Ми підтримуємо позицію тих науковців, які головним системоутворюючим чинником, що

об'єднує норми права в окремі інститути, визнають предмет правового регулювання. Адже виходячи із цього критерію завжди можна встановити об'єктивно існуючу спільність відокремлених процесуальних норм, що забезпечують єдине регулювання суспільних відносин. Цілком очевидно, що предметом правового регулювання представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді є суспільні відносини, що виникають між судом і прокурором і впорядковуються нормами кодексів України: Цивільного процесуального (далі — ЦПК), Господарського процесуального (далі — ГПК), адміністративного судочинства (далі — КАС), які встановлюють порядок виконання прокурором його представницької функції із захисту публічних інтересів у суді. Публічний інтерес можна сформулювати як визнаний державою й забезпечений правом інтерес соціальної спільноти, задоволення якого служить умовою й гарантією її існування й розвитку [14, с. 55]. Його захист, з нашого погляду, є головним чинником, що індивідуалізує й диференціює інститут представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді.

У цьому зв'язку ми не можемо погодитися з точкою зору тих процесуалістів, які вважають,

що інститут представництва прокурорського є різновидом судового, адже предметом правового регулювання останнього є суспільні відносини, що виникають між судом і представником. Приміром, ЦПК (ст. 38), КАС (ст. 56) та ГПК (ст. 28) передбачають, що сторона, а також третя особа можуть брати участь у процесі особисто або через свого представника. Водночас у порядку цивільного судочинства у справах окремого й наказного провадження відповідним правом наділяються також заявники й заінтересовані особи. Із цього випливає, що судовий представник у процесі виступає не від свого імені, а від особи, яку він представляє, реалізуючи її право на судовий захист.

Отже, суспільні відносини, що становлять предмет правового регулювання інституту судового представництва, виникають у зв'язку з реалізацією представником у суді процесуальних прав, наданих йому довірительом і спрямованих на захист не публічного, а приватного інтересу останнього.

Відмітимо, що ці інститути відрізняються також поставленими перед ними цілями й завданнями, складом суб'єктів, які їх реалізують, обсягом повноважень відповідних суб'єктів, формами їх участі в суді, юридичною силою джерел, на під-

ставі яких вони ґрунтуються. Крім того, позиція прокурора по справі, на відміну від судового представника, не пов'язана з позицією позивача, в інтересах якого він виступає в суді. Якщо під час розгляду справи прокурор дійде висновку, що позов (заява) є необґрунтованим, він може відмовитися від нього.

Про самостійність інституту представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді свідчить і судова практика. Так, 10 грудня 2008 р. колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України розглянула справу № 6-12956св08 за заявою заступника прокурора м. Ялти в інтересах *особи 1* щодо видачі судового наказу про стягнення з державного ремонтно-будівельного тресту «Кримспецгідрорембуд» нарахованої, але не виплаченої заробітної плати. Ухвалою судді Ялтинського міського суду від 30 січня 2008 р., залишеною без змін ухвалою Апеляційного суду АРК від 22 квітня 2008 р., цю заяву визнано неподаною й повернуто. Як встановлено Верховним Судом України, здійснюючи ці процесуальні дії суди першої й апеляційної інстанцій виходили з того, що прокурор не в повному обсязі виконав вимоги ухвали судді міського суду про залишення заяви без руху, оскільки всупереч положенням

ч. 4 ст. 98 ЦПК не надав документів, підтверджуючих підстави його звернення до суду в інтересах громадянина.

Із таким висновком Верховний Суд України не погодився, оскільки з огляду на положення ст. 45 ЦПК і ст. 36¹ Закону України «Про прокуратуру» [5] (далі – Закон) представництво прокурором у суді інтересів громадянина є самостійним видом представництва. Прокурор сам визначає й обґрунтовує в заяві, в чому полягає необхідність такого представництва. Водночас ЦПК (в тому числі і його ч. 4 ст. 98) не передбачає обов'язку прокурора додавати до заяви документи, що посвідчують його повноваження як представника громадянина. Проте суддя при вирішенні питання про прийняття заяви на її зміст зазначені положення законодавства не врахував і помилково дійшов висновку про визнання заяви заступника прокурора м. Ялти неподаною, а апеляційний суд на це уваги не звернув і залишив ухвалу суду першої інстанції без змін.

За таких обставин Верховний Суд України постановлені в справі ухвали скасував, повернувши справи до суду першої інстанції для вирішення питання про прийняття заяви [8].

Що стосується зазначеного рішення, то варто наголосити, що згідно зі ст. 119 ЦПК, ст. 106

КАС, ст. 57 ГПК обов'язок надання документів для підтвердження повноважень установлюється лише для судових представників і не поширюється на осіб, які в цивільному, адміністративному чи господарському процесах захищають права, свободи й інтереси інших осіб, до складу яких входить і прокурор. Незалежно від виду судочинства вимоги суду про необхідність додаткового підтвердження прокурором своїх повноважень з боку особи, інтереси якої він захищає в суді, є неправомірними. Викладене підтверджує правильність нашого висновку про автономний характер інституту прокурорського представництва.

Самостійність інституту представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді зумовлює необхідність з'ясування місця цього інституту в системі процесуального права. Цей інститут притаманний усім процесуальним галузям права, що впливає зі змісту статей 45 і 46 ЦПК, ст. 29 ГПК, статей 61 і 62 КАС, які регулюють участь прокурора в цивільному, господарському й адміністративному процесах. До того ж судова діяльність прокурора по виконанню конституційної функції представництва врегульована не тільки процесуальними кодексами, а й Законом. Так, його ст. 36¹ розкриває сутність, під-

стави й форми такого представництва, об'єкти його захисту, а також низку повноважень, якими він наділяється при виконанні даної функції. У ст. 37 Закону встановлюється диференційоване право для працівників прокуратури на оскарження судових рішень в апеляційному й касаційному порядку залежно від їх посади. Зокрема, прокурор і його заступник вправі вчиняти такі дії незалежно від їх участі в розгляді справи в суді першої інстанції. Однак помічники прокурора, прокурори управлінь і відділів наділені правом оскарження тільки стосовно тих справ, у розгляді яких вони брали участь. Як видно зі змісту вищенаведеної статті, вона хоч і є матеріальною нормою, але по своїй суті має процесуальний характер і підлягає застосуванню в цивільному, господарському й адміністративному судочинствах. Принагідно слід звернути увагу на те, що процесуальні кодекси, регламентуючи представництво прокурором інтересів громадянина або держави, в статтях 45 і 46 ЦПК, статтях 60 і 61 КАС, ст. 29 ГПК взагалі не виділяють таких суб'єктів процесуальної діяльності, як заступник або помічник прокурора.

Не викликає сумніву, що різна правова регламентація діяльності прокурора в суді в різних галузях процесуального

права є невинуватеною, оскільки впливає на їх внутрішню узгодженість і сприяє виникненню розбіжностей поміж ними в рамках досліджуваного процесуального інституту. А це, у свою чергу, призводить до невинуватених повторень цих норм і неоднакового їх застосування. Наприклад, норми ЦПК (статті 45 і 46), ГПК (ст. 29), КАС (статті 61 і 62) передбачають 2 форми участі прокурора в процесі: (а) порушення процесу шляхом звернення прокурора до суду з позовною заявою (заявою) і (б) вступ його у справу на будь-якій стадії процесу, розпочатого іншою особою. Проте ч. 3 ст. 36¹ Закону визначає 3 форми представництва: (а) звернення до суду з позовами або заявами про захист прав і свобод іншої особи, невизначеного кола осіб, прав юридичних осіб, коли порушуються інтереси держави, або про визнання незаконними правових актів, дій чи рішень органів і посадових осіб; (б) участь у розгляді судами справ; (в) внесення апеляційної чи касаційної скарги на судові рішення або заяви про їх перегляд за нововиявленими обставинами чи заяви про перегляд Верховним Судом України судового рішення.

У цьому зв'язку, з нашого погляду, норми, що регламентують діяльність прокурора в суді (зокрема ті, що визначають підстави

й форми його участі), необхідно закріпити в ЦПК, ГПК і КАС, врахувавши специфіку кожного із судочинств. У Законі ж слід передбачити лише відсилочну норму, яка встановлювала б, що конституційну функцію представництва інтересів громадянина або держави прокурор реалізує в порядку, визначеному процесуальним законодавством.

Оскільки реалізація прокурором функції представництва здійснюється в усіх видах судочинства, а норми, що регулюють цю діяльність, містяться в ЦПК, ГПК, КАС, а також у Законі України «Про прокуратуру», то нескладно дійти висновку, що представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді варто розглядати як міжгалузевий правовий інститут. У свою чергу, для інститутів представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді, які є структурними елементами цивільного процесуального, господарського процесуального та адміністративного процесуального права, притаманна спільність їх предметів регулювання. Цей висновок можна зробити на підставі того, що в підґрунті досліджуваного інституту лежить конституційне положення, відповідно до якого на прокуратуру України покладається представництво інтересів громадянина

або держави в суді у випадках, визначених законом (п. 2 ст. 121 Конституції). Це положення має загальний характер і є фундаментальним для правової регламентації діяльності органів прокуратури по представництву інтересів громадянина або держави в усіх цивілістичних судочинствах України. Інакше кажучи, норми, що становлять інститути представництва прокурором інтересів громадянина або держави в процесуальних галузях права, регулюють єдині, по суті, суспільні відносини, що виникають між прокурором і судом, і завжди спрямовані на захист єдиного об'єкта — публічного інтересу.

Схожість у правовому регулюванні інституту представництва прокурором інтересів громадянина або держави в цивільному процесуальному, адміністративному процесуальному, господарському процесуальному праві свідчить про їх генетичний зв'язок, який є одним з кроків до єднання цих галузей права. Це повною мірою відповідає концепції виникнення єдиної науки — процесуального права й новітнім вимогам щодо розвитку процесуального законодавства, його уніфікації і створенню єдиного процесуального кодексу, який передбачав би правила судочинства для всіх цивілістичних судових процедур.

- Список літератури:** 1. Алексеев С.С. Проблемы теории права: Курс лекций: В 2-х т. – Т. 1. – Свердловск: Изд-во Свердл. юрид. ин-та, 1972. – 395 с. 2. Алексеев С.С. Структура советского права. – М.: Юрид. лит., 1975. – 264 с. 3. Антілогов О.В. Правове регулювання участі прокурора в адміністративному судочинстві щодо захисту прав та свобод громадянина: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2008. – 19 с. 4. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: ТОВ Вид-во «Юрид. думка», 2007. – 992 с. 5. Про прокуратуру: Закон України від 5 листопада 1991 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 793 6. Дунас Т.О., Руденко М.В. Прокурор у цивільному процесі України: Сутність, завдання, повноваження: Навч. та наук.-практ. посіб. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / За наук. ред. М.В. Руденка. – Х.: Харків юрид., 2006. – 340 с. 7. Ермоленко С.В. Система законодательства Российской Федерации: Вопросы теории и практики: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Волгоград, 2006. – 26 с. 8. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.reyestr.court.gov.ua>. 9. Лазько Г.З. Правова природа процесуального представництва у цивільному процесі: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2006. – 19 с. 10. Осипов Ю.К. Понятие институтов гражданского процессуального права // Правоведение. – 1973. – № 1. – С. 54-60. 11. Поленина С.В. Теоретические проблемы системы советского законодательства. – М.: Наука, 1979. – 208 с. 12. Руденко М.В. Прокурор як учасник цивільного та адміністративного процесу // Актуальні проблеми застосування Цивільного процесуального Кодексу та Кодексу адміністративного судочинства України: Тези доп. та наук. повідомлень учасників міжнар. наук.-практ. конф. (25-26 січ. 2007 р.) / За заг. ред. В.В. Комарова. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2007. – С. 101-105. 13. Салунков В.Й. Представництво як процесуальний інститут // Вісн. прокуратури. – 2002. – № 6. – С. 67-72. 14. Тихомиров Ю.А. Публичное право: Учеб. – М.: Изд-во БЕК, 1995. – 496 с. 15. Фурса С.Я. Теоретичні аспекти правового та процесуального становища прокурора в цивільному судочинстві // Право України. – 1998. – № 12. – С. 67-70. 16. Шерстюк В.М. Система советского гражданского процессуального права: Вопр. теории. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 133 с. 17. Шутенко О.В. Проблемы диспозитивности в цивільному судочинстві: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Х., 2003. – 19 с. 18. Юков М.К. Теоретические проблемы системы гражданского процессуального права: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – Свердловск, 1982. – 28 с. 19. Якушев В.С. О понятии правового института // Правоведение. – 1970. – № 6. – С. 61-67.

**ИНСТИТУТ ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА ПРОКУРОРОМ ИНТЕРЕСОВ
ГРАЖДАНИНА ИЛИ ГОСУДАРСТВА В ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ ОТРАСЛЯХ ПРАВА
Гузе К.А.**

Исследована правовая природа института представительства прокурором интересов гражданина или государства и обоснован вывод о его самостоятельности. Установлено, что в системе процессуального права данный институт является межотраслевым правовым образованием.

Ключевые слова: прокурор, представительство прокурором интересов гражданина или государства, публичный интерес, межотраслевой правовой институт.

**THE INSTITUTE OF THE REPRESENTATION BY THE PUBLIC PROSECUTOR OF
INTERESTS OF A CITIZEN OR STATE IN THE PROCEDURAL AREAS LAW
Guze K.A.**

The legal nature of the institute of the representations by the public prosecutor of interests of a citizen of the state and justified conclusion about its independence are researched. It is determined, that in the system of procedural law this institute is an interdisciplinary legal formation.

Key words: public prosecutor representation of, interests by the public prosecutor of interests of a citizen or the state, public interest, interdisciplinary legal institute.

Надійшла до редакції 25.09.2010 р.